

**

**Konferencja: „Komuniści w międzywojennej
Warszawie”, Warszawa 4 XII 2012 r.**

Po utracie władzy w Polsce przez Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą (1989 r.) badacze nie okazywali większej uwagi komunistom działającym w II Rzeczypospolitej. Ogrom problemów badawczych dotyczących dziejów PRL, otwarcie archiwów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ministerstwa Obrony Narodowej oraz zniesienie cenzury skoncentrowało uwagę historyków na opisie lat 1944–1990. Starano się w ten sposób nadrobić – utracony przez realia polityczne – czas. Wydaje się, że nie bez znaczenia był także fakt istnienia bogatej hagiograficznej literatury, którą pozostawili po sobie „partyjni historycy”. Niewielką stosunkowo ilość monografii i artykułów poświęconych przedwojennym komunistom można chyba uznać za sposób odreagowania środowiska.

Dlatego każda inicjatywa propagująca badania nad ruchem komunistycznym okresu międzywojennego jest bardzo cenna. W tym roku istotnym wydarzeniem była grudniowa konferencja naukowa, zorganizowana przez Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie.

Zamiarem organizatorów było zaprezentowanie aktualnego stanu badań nad działalnością komunistów w Warszawie w całym okresie dwudziestolecia międzywojennego. Wybór stolicy nie jest przypadkowy. Był to najważniejszy ośrodek działania radykalnej lewicy. Komuniści funkcjonowali w Warszawie jeszcze w czasach, gdy miasto było częścią Imperium Rosyjskiego. Dlatego zaprezentowano referaty obejmujące okres przed powstaniem niepodległej Polski (1918 r.). Aby zamknąć zagadnienie klamrą czasową zdecydowano się na zaprezentowanie postaw komunistów wobec dramatu Polski w roku 1939.

Podczas jednodniowej konferencji swoje referaty wygłosiło – bardzo licznej grupie słuchaczy – aż siedemnastu badaczy. Reprezentowali ośrodki naukowe z niemal całego kraju, co niewątpliwie pozytywnie wpływało na poziom konferencji.

Konferencja, którą otworzył prof. Jerzy Eisler, została podzielona na cztery części. Początek obrad koncentrował się wokół dzia-

jalności polskich komunistów u progu uzyskania niepodległości. Dr Adam Miodowski zaprezentował reakcje komunistów na rewolucję w Rosji („Rewolucja październikowa wobec Polaków w Rosji i reakcje na nią lewicy wychodźczej (listopad 1917–listopad 1918)”). Prof. Krystyna Trembicka przedstawiła stosunek członków Komunistycznej Partii Robotniczej Polski (KPRP) do wydarzeń związanych z faktem ogłoszenia niepodległości przez Polskę oraz ich postawy w okresie wojny polsko–bolszewickiej („Środowisko komunistów wobec odzyskania niepodległości przez Polskę i wojny polsko–bolszewickiej”). Kolejni historycy skoncentrowali uwagę słuchaczy na strukturach warszawskiej Komunistycznej Partii Polski (KPP): dr Elżbieta Kowalczyk („Struktury warszawskiej organizacji KPP”), Maciej Przybyliński („Elity warszawskiej KPP”) i dr Eryk Krasucki („W drodze między Warszawą a Moskwą. Typowy życiorys przedwojennego komunisty na przykładzie losów Mirosława Zdziarskiego 1892–1937”). Pozwoliło to na przybliżenie życiorysów polskich komunistów i ukazanie złożonych przyczyn akcesu do radykalnej lewicy wielu z nich.

W drugiej części konferencji pokazano sposób funkcjonowania młodych komunistów i ich ideowe motywacje zasilania przybudówek KPRP/KPP. Ważnym aspektem podkreślanym przez dr Mirosława Szumiło było to, że wielu z nich odgrywało istotną rolę w okresie Polski Ludowej („Komunistyczny Związek Młodzieży w międzywojennej Warszawie”). Robert Spalek przedstawił poważne słabości w działaniu tzw. komunistycznej wojskówki („Działalność Centralnego Wydziału Wojskowego i Wydziału Wojskowego przy Komitecie Warszawskim KPP (zarys problemu)”). Dr Franciszek Dąbrowski odczytał referat przygotowany przez dr Mariusza Żuławnika, który koncentrował się na działaniach terrorystów wywodzących się z KPRP/KPP („Zamach na Cytadelę – czyli działalność jacejek komunistycznych w Wojsku Polskim na terenie Warszawy”). Prof. Robert Litwiński przedstawił natomiast sposoby zwalczania komunistów, stosowane przez polską policję polityczną („Działania Policji Państwowej w odniesieniu do ruchu komunistycznego w Warszawie”).

Trzeci panel konferencji ukazał działania komunistów w innym – mało znanym – aspekcie. Badacze omówili oficjalne możliwości działania członków KPRP/KPP w Drugiej Rzeczypospolitej. Prof. Zbigniew Zaporowski zaprezentował funkcjonowanie Komunistycznej Frakcji Poselskiej i legalnych wydawnictw związanych z komunistami („Legalna działalność nielegalnej KPP w Warszawie”). Prof. Albin Głowacki odczytał referat prof. Wojciecha Materskiego, odnoszący się do kwestii wymiany więźniów pomiędzy Polską a Związkiem Sowieckim („Wymiana więźniów politycznych

między II Rzeczpospolitą a Sowietami w okresie międzywojennym (kontekst warszawski”). Prof. Andrzej Chojnowski podzielił się swoimi rozważaniami na temat funkcjonowania komunizującej młodzieży akademickiej na Uniwersytecie Warszawskim („Wpływy komunistyczne w środowisku akademickim Uniwersytetu Warszawskiego”). Z kolei dr Konrad Rokicki przeanalizował sposoby oddziaływania komunistów na warszawską bohemę („Wpływy komunistyczne w warszawskim środowisku literackim”).

Ostatnia część konferencji rozpoczęła się naświetleniem przez dr Karola Sacewicza tła i przebiegu ostrego konfliktu na polskiej lewicy u zarania niepodległej Polski („Wojna na lewicy – pierwsze starcie. Walka o hegemonię w warszawskich Radach Delegatów Robotniczych pomiędzy KPRP a PPS (1918–1919)”). Dr Wojciech Muszyński zobrazował konflikt ideologiczny pomiędzy komunistami a środowiskiem narodowców („Relacje między KPP a polską prawicą w międzywojennej Warszawie”). Dzięki badaniom dr Ewy Pogonowskiej słuchacze mogli przekonać się jak w krzywym zwierciadle prezentowano w II RP sowieckie rządy („Stosunki w Sowietach” w satyrycznym świadectwie „Muchy” i „Cyrulika Warszawskiego”). Ostatnie wystąpienie poświęcone zostało wydarzeniom, które skutkowały wymazaniem Polski z map Europy w 1939 r. Prof. Albin Głowacki skoncentrował swój referat na ukazaniu reakcji polskich komunistów na sojusz militarny Sowietów z Niemcami („Komuniści w obliczu nowej rzeczywistości (agresja hitlerowska i sowiecka na Polskę”).

Duże spektrum omawianych zagadnień, reprezentowanie przez prelegentów wielu ośrodków naukowych i liczne grono słuchaczy pokazały, że polski przedwojenny ruch komunistyczny jest wciąż atrakcyjnym obiektem badań naukowych. Konferencja udowodniła, że możliwość prowadzenia badań – już bez nadzoru cenzury – skutkuje odkrywaniem nowych (często kompromitujących komunistów) faktów. W tym kontekście można tylko żałować, iż organizatorzy nie przewidzieli czasu na panel dyskusyjny. To jedyna słabość opisywanego spotkania. Tym bardziej należy oczekiwać – obiecywanego przez organizatorów – pokonferencyjnego tomu studiów. Wnosząc po poziomie prezentowanych referatów, będzie to bardzo ważna i ciekawa publikacja.

Marcin Żukowski
(IPN Gdańsk)